

Koetoiminta ja käytäntö

Liite 19.3.2007 64. vuosikerta Numero 1 Sivu 16

Linnut kertovat viljelijälle monimuotoisuuden muutoksesta

Irina Herzon, Helsingin yliopisto ja Katriina Soini, MTT

Viljelijälle luonto on usein paitsi elinkeinon harjoittamisen väline ja työympäristö myös harrastuksen kohde. Maatalouden tehostumisen seurauksena tuotantoympäristön luonto, maisemarakenne sekä luonnonvarainen kasvi- ja eläinlajisto ovat muuttuneet. Viljelijät havainnoivat tapahtuneita muutoksia erityisesti linnuston kautta.

Viljelijöiden käsitystä maatalousympäristöjen monimuotoisuudesta ja siinä tapahtuvista muutoksista selvitettiin tutkimuksilla, jotka toteutettiin Suomessa ja Virossa. Molempien maiden maataloutta luonnehtii edelleenkin perheviljelmävaltaisuus, maatilojen maantieteellinen hajanaisuus sekä moniin muihin Euroopan maihin verrattuna suhteellisen rikas ja monimuotoinen luonto. Virossa maatalouden modernisoituminen ei ole edennyt yhtä pitkälle kuin meillä, ja siksi maatalousympäristö on toistaiseksi säilynyt monimuotoisempana.

Yhteistä Suomen ja Viron viljelijöille on, että he suhtautuvat hyvin myönteisesti maatalousympäristön monimuotoisuutta koskeviin asioihin, kun taas vesiensuojelu saa viljelijät helposti puolustuskannalle. Vaikka monimuotoisuus tieteellisenä käsitteenä on useimmille vieras, se ei ole esteenä muutosten havainnointia tai monimuotoisuuden hoitoa.

Lintuja seurataan tarkimmin

Tutkimuksissa selvisi, että viljelijät tuntevat parhaiten nisäkkäitä ja lintuja, kun taas lajirikkaat eliöryhmät, hyönteiset ja kasvit, ovat heille huomattavasti vieraampia. Erityisesti linnut ovat viljelijöille tärkeä seurannan kohde, eräänlainen indikaattori luonnossa tapahtuvista muutoksista. Lintuja on tarkkailtu kautta aikojen monista eri syistä: ne ovat olleet ravintoa, tarjonneet luontokokemuksia ja jotkin lajit myös aiheuttaneet harmia viljelylle. Siksi moniin lintulajeihin on liittynyt uskomuksia tai symbolisia merkityksiä. Vielä nykyäänkin linnut luokitellaan usein hyviin, harmittomiin ja pahoihin käyttäytymisensä, ulkonäkönsä tai harvinaisuutensa perusteella.

Viljelijät kertoivat seuraavansa lintujen liikkeitä ja pyrkivänsä vaalimaan niiden pesintää peltoympäristössä

mahdollisuuksien mukaan. Tavallisten peltolintujen, kuten harakan, kottaraisen, kiurun, pääskyjen ja variksen, elinympäristövaatimukset tunnettiin hyvin. Harvalukuisempien tai taantuvien lajien, kuten hempon, tuulihaukan tai ruisrääkän, elinympäristövaatimukset olivat tuttuja vain muutamalle maanviljelijälle.

Tapio Tuomela / MTT:n arkisto

Ruisrääkkä, jota lammilainen viljelijä kertoi kutsutun myös "tapinkiertäjäksi". Linnun raakunta nimittäin muistuttaa ääntä, joka syntyy, kun laudan reiässä kierretään puista tappia. Ruisrääkkä kuuluu niihin peltolintulajeihin, jotka ovat taantuneet maataloustuotannon tehostumisen seurauksena.

Kadonneita lajeja kaivataan

Viljelijät kiinnittävät tutkimuksen mukaan huomiota sekä lintulajien vähenemiseen että uusien ilmaantumiseen. Suomalaiset viljelijät arvioivat lajimuutosten olevan luontaisia tai johtuvan esimerkiksi pienpetojen määrien vaihtelusta. Suurimmaksi syyksi maatalousluonnon köyhtymiseen he nimesivät kuitenkin maatalouden tehostumiseen liittyvät muutokset, kuten yksipuolisen kasvinviljelyn, torjunta-aineiden käytön lisääntymisen sekä karjatilojen vähenemisen. Moni suomalaisviljelijä kertoi kaipaavansa vähentyneitä tai paikoin jo hävinneitäkin viljelyympäristön lajeja – kottaraista, kuovia, töyhtöhyppää, peltopyytä ja pääskyä.

Kasvi- ja hyönteislajiston muutoksiin kiinnitettiin vähemmän huomiota, mikä johtuu toisaalta monien lajien "näkyttömyydestä", toisaalta siitä, että lajeja ei yksinkertaisesti tunneta. Ahomansikoiden, kissankellojen ja ruiskaunokkien katoaminen peltojen pientareilta oli toki havaittu. Näiden kasvien, samoin kuin monimuotoisuutta ylläpitävien luonnonlaitumien ja metsähakojen, katoaminen katsottiin jopa välttämättömäksi seuraukseksi maatalouden tehostumisesta.

Ruiskaunokki on rikkakasvi, johon suhtaudutaan yleensä myönteisesti ja jonka esiintymiseen kiinnitetään huomiota. Kukan voimakas väri houkuttelee myös hyönteisiä.

Virossa taas maatalousympäristö on vielä suhteellisen rikas, eivätkä viljelijät välttämättä tiedostaneet tuotantotapojen tehostumisen vaikutuksia maatalousluonnolle. Heidän kanssaan oli vaikeaa keskustella peltolajien mahdollisesta katoamisesta. Mihin esimerkiksi pääskyt ja kiurut voisivat kadota, kun niitä on vielä kaikkialla? Lajien katoaminen maatalousympäristöstä ylipäätään koettiin kuitenkin kielteiseksi kehitykseksi.

Luonnon hoitoa ja viljelyä vaikea yhdistää

Lähes kaikki haastatellut suhtautuivat myönteisesti maatalousluonnon hoitoon: erilaisten luonnon monimuotoisuuden kannalta tärkeiden "lumokohteiden", kuten viljelemättömien saarekkeiden, puu- ja pensasryhmien, perinnebiotoppien, niittyjen ja laajojen pientareiden, säilyttämiseen ja lintujen talviruokintaan. Monet viljelijät kertoivat harkinneensa myös omien lumokohteiden perustamista.

Myönteisistä asenteista huolimatta luonnon monimuotoisuutta ylläpitäviä toimia, kuten ruiskutusten vähentämistä tai niittyjen ja piennarten niiton siirtämistä myöhempään ajankohtaan, tuntui olevan usein vaikea sovittaa yhteen kustannustehokkaan ja suurilla koneilla tapahtuvan viljelyn kanssa. Suomessa maatalousympäristön monimuotoisuuden hoito tapahtuukin monien viljelijöiden mielestä luontevimmin alueilla, jotka eivät ole viljelyssä – siitä huolimatta, että peltoympäristön puoli-luonnontilaisia alueita arvostetaan esteettisistä ja kulttuurisista syistä. Virossa taas nämä alueet ovat paljon yleisempiä ja niiden katsotaan kuuluvan tuotantoympäristöön.

Ympäristöohjelma kannustaa luonnon hoitamiseen Euroopan unionin uuden maaseutuohjelman (2007–2013) mukaan monimuotoinen ja luontoarvoiltaan rikas maatalous- ja metsäympäristö on yksi avaintavoitteista eurooppalaisen maaseudun kehittämisessä. Samaan aikaan maataloudelta

kuitenkin vaaditaan yhä suurempaa tehokkuutta. Maatalouden ympäristötukijärjestelmä pyrkii osaltaan kaventamaan näiden tavoitteiden välistä kuilua. Sen kautta yhteiskunta korvaa ympäristönhoidosta aiheutuvia tulonmenetyksiä ja kannustaa viljelijöitä ympäristönsä kulttuurin ja historian, maisema-arvojen sekä lajirikkaan luonnon vaalimiseen.

Luonnonhoitotyön ja tulonmenetyksien korvaaminen on välttämätöntä, jotta elinkeinon harjoittamista on ylipäätään mahdollista jatkaa. Toisaalta parhaita tuloksia monimuotoisuuden hoitamisessa saavutettaneen silloin, kun luonnon tarkkailu ja ympäristöstä huolehtiminen tuo myös iloa arkeen tai tukee tilan toimintoja, esimerkiksi matkailua. Ympäristötuki tulee tulkita myös viestinä siitä, että yhteiskunta arvostaa maataloutta paitsi elintarvikkeiden tuottajana myös maiseman ja monimuotoisuuden vuoksi.

Lisätiedot: katriina.soini@mtt.fi
puh. 040 725 1891

Katriina Soini

Suomessa maatalouden modernisoituminen on merkinnyt peltokuvioiden suurentumista ja samalla monimuotoisuuden kannalta arvokkaiden puoliluonnontilaisten biotooppien, kuten avo-ojien piennarten, häviämistä.

Irina Herzon

Virossa maatalousympäristö on vielä toistaiseksi säilynyt sekä maisemallisesti että lajistollisesti melko monimuotoisena. Kuvassa on perinteinen lajistollisesti monimuotoinen niitty, josta on korjattu heinää. Yksittäiset suuret lehtipuut ovat tärkeitä monille linnuille, esimerkiksi peltosirkulle.